

Ивона З. Радојевић*

ОШ „Филип Филиповић“, Чачак

ЦИВИЛИЗАЦИЈА И ДИВЉАШТВО У РОМАНУ *ГОСПОДАР МУВА* ВИЛИЈАМА ГОЛДИНГА

Сажетак: Проучавајући групу дечака старости од шест до дванаест година на ненасељеном острву, Голдинг истражује предности и мане цивилизације. У свом делу *Господар мува* наводи нас на закључак да је човек у исто време и добар и лош и да је његова природа себи бескрајно контрадикторна. Док пратимо пустоловине двојице главних јунака, Ралфа и Цека, постајемо свесни чињенице да не постоји јасна граница између цивилизације и дивљине човековог срца. Ралф представља цивилизацију и владавину разума, док Цек симболизује инстинкте и необузданост човекове природе. Упркос очигледном антагонизму, који карактерише однос ове двојице дечака, препознаћемо Ралфа у Цеку и Цека у Ралфу. Па тако, на почетку романа, затичемо дивљег Цека који поштује и понаша се у складу са цивилизацијским правилима. Међутим, он убрзо схвата да нема другог излаза, па разјарено одлази у шуму формирајући сопствено друштво дивљака. С друге стране, првобитно цивилизовани и разумни, Ралф прераста у звер спремну да убије свакога ко је угрози. Голдинг успева у намери да својим читаоцима омогући једно сасвим ново искуство, па књигу завршавамо обогаћени потпуно другачијом перспективом у погледу на природу човекове душе. Овај рад ће приказати, с једне стране, како дечаци, и човек уопште, услед немоћи да сагледају, схвате и прихвате дивљи и необуздани део сопственог бића, страдају деградирајући у потпуно крвожедно дивљаштво, а с друге стране, како је цивилизација, и поред људских тежњи ка бољем и уређенијем свету, нестабилна

* ivonaradojevic86@gmail.com

творевина која се изнутра лако може урушити и претворити у своју негацију.

Кључне речи: разум / инстинкти, рационално / ирационално, добро / зло, трулеж, корумпираност, прогрес / деградација

УВОД

Поред великог броја авантуристичких романа са традиционалним локалитетом радње на пустом острву које читалачка публика и данас жељно прихвата (*Острво са благом*, *Ветар у врбаку*, *Олуја на Јамајци*¹, *Ласте и Амазонке*², *Робинзон Крусо*, или *Швајцарска породица Робинзон*), Голдинг бира књигу под називом *Корално острво* као модел за све што, у овом виду литерарне традиције, намерава да критикује као нереално. За ову изванредну критику човека, његове свести и душе, можемо да захвалимо Роберту Балантајну, који је својом викторијанском причом о групи енглеских дечака послужио као непосредан извор за Голдингову сјајну сатиру.

Посматрајући историјски контекст и политичку светску сцену у време у ком су настали романи *Корално острво* и *Господар мува*, примећујемо да Балантајн своју књигу пише 1858. године, у доба када су европске технологије, култура и религија доминирале светом. Британија је, посебно, контролисала огромно пространство док су њени становници несумњиво веровали да им је Бог дао право да на остале земље света шире материјалне и духовне добробити прогреса који су остваривали. За њих, будућност је представљала наду у још већи просперитет и неограничен напредак. Међутим, само након једног века, 1954. године, када Голдинг пише *Господара мува*, овакве оптимистичне викторијанске наде су у потпуности дискредитоване. Индустијска депресија, распад Британског царства, опадање религијског утицаја, два светска рата која су резултирала у ужасима концентрационих логора и бацања атомских бомби на Хиросиму и

¹ Луис Хејл пореди *Господара мува* са *Олујом на Јамајци* наглашавајући да је Голдингово дело тематски растрзан и превише академски роман, јер своје читаоце оставља с питањем. „Која је сврха?” Детаљније види Halle, L. (1963: 5).

² Поред овог дела, Артур Ренсом је написао дело чија радња чак и више подсећа на радњу *Господара мува* – *Secret Water*. Наиме, деца поморског официра се у игри сукобљавају са локалном групом деце која глуме дивље племе. Присутни су ритуали и псеудожртвовања, али су деца у основи добра и фина и све остаје на нивоу игре.

Нагасаки, уништили су најмањи трачак вере у прогрес како за Голдинга, тако и за многе његове савременике.

Насупрот идеализованим, несобичним и храбрим ликовима *Коралног острва*, који, свесни свог Творца и вољених родитеља, међусобно сарађују зарад општег добра, без иједне грешне и нечисте мисли, речи и дела, налазе се Голдингови дечаци. Они су себични, склони хедонизму и потпуно заслепљени краткорочним уживањем у игри и лову науштрб дугорочне добробити и спасења. Хендикепирани похлепом, сујеверјем и страхом, несвесни свог Творца, заборављају родитеље и напуштају стандарде које је цивилизовани свет одраслих установио и њима наметнуо. Поврх свега, окупни су, некооперативни, осветољубиви и, на крају, аутодеструктивни. У ироничном критиковању Балантајнове идеализоване слике, Голдинг заправо критикује читаву романтичарску традицију „племенитог дивљака“³. Због тога његов први роман о невиности детета говори као о простој заблуди, јер је хомо сапиенс, по својој природи, склон злу које не може да контролише нити може да избрише било који људски створен политички систем без обзира колико уважен био (Usha, 2008: 30).⁴

ГОСПОДАР МУВА – ИСТИНА О ПРАВОЈ ПРИРОДИ ЧОВЕКОВЕ ДУШЕ

Синтагма *господар мува* је превод грчке речи *beelzebub*⁵ (на хебрејском *ba'alzevuv*), а денотира оваплоћење зла, ђавола, сотону, Мефистофелеса. Голдинг изједначава *господара мува* са латентном ђаволском силом, присутном у људима, тако грозном да „би измет прекривен мувама најбоље могао да је представља“

³ Позивајући се на ставове француског филозофа Жан Жак Русоа, ова традиција истиче да је човекова природа у основи добра, али да ју је цивилизација својим друштвеним, политичким, религиозним, образовним и правним институцијама удаљила од његове изворне невиности и добротe. Иако примећује многе недостатке цивилизације, Голдинг одбија да поверује у истинску и потпуну доброту и неисквареност човекове душе.

⁴ Услед словних ограничења нисмо у прилици да додатно објаснимо везу између зла и политичких система коју Голдинг препознаје. Довољно је, пак, поменути да је тадашња политичка сцена модерног цивилизованог човека видела као морално савршеног.

⁵ Милица Михајловић подсећа да је код Филистинаца Господар мува означавао зло, Белзевуба, док су га Јевреји преобратили у Господара нечисти, да би га хришћани, касније, обликовали у Господара свих ђавола, Сатану. Видети Михајловић, М. (1983: 341-356).

(Dick, 1987: 21). Наслов романа се односи и на мотиве корумпираности, покварености и поганости. Измет и пропадање функционишу као метафоре за приказану опасност од зла, било да је реч о распадајућем „смрдљивом” телу мртвог падобранца за које дечаци верују да је звер, или о поквареној свињској глави пободеној на штап, која представља жртву мрачним силама (Господар мува⁶, 2007: 151).

Желећи да избегне једноставна тумачења у оквирима викторијанске авантуре, Голдинг у есеју *Басна*⁷ наводи: „*Господар мува* је вишеслојно дело које је отворено за различите интерпретације. Он представља алегорију дезинтегрисаног друштва насталог услед трагичне грешке у човековој природи.“⁸ Човек не успева да препозна ову грешку, и себе лишава могућности да дође у склад са ирационалним делом своје душе (Fitzgerald & Kayser, 1992: 78).

Овај роман је неретко виђен и као антиутопијска сатира, јер острво, на којем дечаци бораве, микрокосмички представља људско друштво, то јест свет одраслих, који су и одговорни за првобитни пад дечака⁹. Психолошки гледано, роман нам показује како ће садизам (симболички приказан кроз лик Роцера) и апсолутни тоталитаризам (Цек) увек надјачати и покорити интелигенцију (Пиги) и здрав разум (Ралф). У политичком погледу, ово дело представља драматизацију „модерне политичке ноћне море” у којој харизматични ауторитаризам уништава одговорну демократију (Usha, 2008: 32). Голдинг често истиче утицај који је Други светски рат имао на његов живот и на промену његовог става од идеалисте који је некритички веровао у савршеност човека до скептичног посматрача који је открио мрачну истину дате природе човека. Поморска несрећа Титаника, а касније и рат, пољуљали су његову веру у либерално-оптимистичну слику човека која је, у том тренутку, доминирала политичком сценом. Говорећи о утицају који је рат имао на његово поимање човечанства и политичких система, Голдинг евоцира сећање на страдање Јевреја и геноцид који су над њима чиниле нације

⁶ У даљим наводима ГМ.

⁷ „Fable” у *The Hot Gates*, 4.

⁸ Фиццералд и Кајзер (1992) прихватају мишљење Бејкера и Дика који препознају утицај Еурипидових Баханткиња на Голдингово стваралаштво. Видети Bernard (1967: 26-33) и James (1988).

⁹ Овде се мисли и на физичко пропадање дечака кроз ваздух (из авиона), али и на морално посрнуће.

високог степена цивилизацијске¹⁰ развијености. Стога, своје коментаре често фокусира на потенцијале и ограничења демократског идеала. Иако подржава демократију, препознаје и признаје њене слабости:

„Не можете дати слободу људима, а да притом не ослабите њихово друштво (као инструмент рата), па Вам је то као овца међу вуковима. Ја се не питам толико да ли је демократија прави начин колико ме брине да ли она, као таква, може да преживи и одржи се.“ (Keating, 1962: 189-190)

Одричући се свих својих цивилизованих принципа како материјалног и технолошког тако и моралног прогреса, дечачко друштво на острву показује неефикасност политичких организација које покушавају да истраже, спутају, потисну и анулирају најдубље и најдеструктивније анималне инстинкте људских бића. Голдинг сматра да само онда када демократија препозна ове мрачне силе, може да се нада да ће успети да се са њима и избори (Dickson, 2008: 55).

За нас је јако битан Голдингов став према пореклу зла. Критичари, попут Грина, огњиште зла искључиво проналазе у оквирима човековог бића. „Голдингов је аксиом да је човек, и само човек, створио зло на свету“. (Green, 1964: 173) Међутим, Грин у својој анализи не иде довољно дубоко у срж проблематике извора зла. Голдинг у својим делима зло не ограничава само на групу дечака старости од шест до дванаест година који су изоловани на пустом острву. Свет у који они долазе је свет који је већ пао, и при том не мисли само на цивилизовани свет у ком влада рат (из каквог и долазе), већ корумпираност и трулеж проналази и у природи.

¹⁰ Термин цивилизација се у политичкој пракси колонијализма примењивао са циљем да се направи јасна и непремостива разлика између најмоћнијих европских држава тог времена и тзв. дивљих народа на које се у процесу колонијализације наишло у Африци, Јужној Америци и Азији. Као таква, цивилизација служи да означи виши ступањ у развоју човека као друштвеног бића, наиме онај ступањ који следи после фазе дивљаштва и представља антитезу примитивној култури и варварству. Однос „цивилизованих“ (европских) и „дивљих“ трансформише се у поларитет просвећени–непросвећени, и тада народи вишег нивоа образованости и просвећености, познатији као колонизатори, у својој култури добијају посебну мисију – да преобразе, цивилизују „дивље“ народе. Некритичко прихватање претпоставке да висок ступањ развијености науке и уметности цивилизованог човека нужно чини и високо моралним је управо оно што Голдинг испитује и оштро критикује.

Голдинг реагује на романтичарско виђење човека као племенитог бића. Инсистира да у човеку постоји дубоко укоренено зло, непозната, мрачна и деструктивна сила коју појединац мора да спозна и контролише. Староегипатска литерарна традиција¹¹ подстакла је Голдинга да семе зла препозна у дубинама човекове душе, док су га искуства из рата довела до схватања да човек у себи носи потенцијал да буде бескрајно бруталан¹² уколико околности од њега то буду захтевале (Usha, 2008: 33). Схватио је да су развој интелигенције и материјални прогрес човека учинили корумпираним, насилним и деструктивним. У сазревању те визије пресудно је било послератно откриће да су припадници једног од технолошки најразвијенијих народа на свету били спремни на зверства незамисливих размера:

Ако хоћете да знате одакле потиче трагедија, трагично осећање у тој књизи, могу само да кажем да оно потиче из периода највећег очаја у мом животу, када смо после рата установили шта су нацисти радили. И како су се приче расподеле, једна страшнија од друге, тако се рушио мој либерални свет. Мислио сам да се суочавам са прародитељским грехом, са хомо сапиенсом, створењем које се рађа у срцу, с очњацима, и ноктима. У томе је била трагедија и то је за мене било дубоко, постепено откривање шта је човек, те нисам видео излаза из тога, и то вам је *Господар мува*. (Medcalf, 19757: 25)

Распршених младалачких снова о људској доброту и добронамерном Богу на дивном небу, свестан тога шта је човек у стању да уради другом човеку, Голдинг схвата да похлепа, урођена окрутност и себичност почивају у свима нама, а не само у нашим ратним непријатељима и да само чекају услове који ће изазвати њихову снажну манифестацију (Голдинг, 1965: 87). Управо то и чини тему његових дела – човекова спремност да другом човеку учини нељудско дело,

¹¹ Пишући прву страницу своје позоришне представе о старом Египту, седмогодишњи Голдинг је схватио да његови ликови морају говорити својим језиком, па је научио хијероглифе. Поред староегипатске митологије и књижевности, велики утицај на Голдингово стваралаштво имала је и античка Грчка. Видети Medcalf (1975).

¹² На крстарици и ракетном броду, сам Голдинг, био је познат по одлучној суровости у акцији, иако је тврдио да је тај углед стекао захваљујући „нервном тикку који би изобличио његово лице у нацерен израз у тренуцима стреса“. Видети Bernard (1983: 121).

као и тренутак када је човек пао¹³ из стања савршене невиности у каквом је рођен. Схватио је да човек, није „изузетан човек без мане, већ просечан човек...његово стање је да буде морално болесно створење” (Голдинг, 1965: 87).

ЦИВИЛИЗАЦИЈА И ДИВЉАШТВО – СУПРОТСТАВЉЕНИ, АЛИ И НЕРАСКИДИВО ПОВЕЗАНИ ПРИНЦИПИ

Голдингу је била позната Кантова филозофија према којој се развој цивилизације поистовећивао са развојем ума, али која је упозоравала да развој науке и технолошки прогрес нужно не морају да значе и морални напредак човека. Уколико се човек налази на високом ступњу науке и уметности, он постаје цивилизован, али не нужно и моралан. Голдинг се, у извесној мери, ослања и на Русоа који преферира дивљаштво истичући да је цивилизовани свет у великој мери култивисан науком и уметношћу, обликован различитим друштвеним инстанцама уљудности и пристојности, али да му много недостаје да би се могао сматрати морализованим. У проучавању *Господара мува* критичари полазе од нуспојава цивилизацијског прогреса и негативног утицаја који је цивилизација имала на стање човековог духа. Па тако, Лопичић истиче повезаност зла са цивилизацијским напретком, тачније са развојем интелигенције као његовим узроком. Према њеним речима, „интелигенцијски скок” је обезбедио услове за манифестовање зла које је претходно потенцијално постојало у човеку (Лопичић, 2002: 92). Она се ослања на Голдингов разговор са Бајлзом у ком Голдинг експлицитно поистовећује интелигенцију са злом.¹⁴ Поред привида просветљења, интелигенција угрожава човеково духовно биће остављајући га у мраку пред основним егзистенцијалним питањем: како живети? (Лопичић, 2002: 137) Разум према ком цивилизовани човек управља своје поступке склон је да нађе рационална објашњења за неморалне поступке и потисне све непожељне елементе човековог бића. Стога, зло које Голдинг препознаје у дивљачком задовољавању анималних потреба дечака на острву, претходи и изнова се открива. Отен сматра да преступ самозадовољења инстинката проистиче из човековог природног стања и да је „неприродно, нељудски да човек не згреши“ (Otten, 1982:74). Модеран човек бежи од самоспознаје, својим интелигенцијски развијеним умом дубоко

¹³ Голдинг пад посматра у теолошком смислу, мислећи на библијско приказивање деградације моралних начела присутних у човеку.

¹⁴ Видети Biles (1970: 109).

потискује дивљину која почива у његовом бићу. Он стрепи од истине најчешће претпостављајући да она мора бити кобна по њега, због чега се одлучује на живот у суштинском незнању (Лопичић, 2002: 193). Оно што желимо у овом раду да истакнемо је неопходност брисања стриктне границе између цивилизације и дивљаштва. Морамо остварити увид у праву природу сопственог бића које прожимају оба супротстављена принципа. То је пут којим нас Голдинг води у нади да ћемо успети да препознамо и прихватимо обе стране свог бића, и ону „добру“ (социјално-политички прихватљиву, цивилизовану и разумну) и ону „лошу“ (мање пожељну, дивљу и необуздану) страну.

ДЕЧАЦИ – ДОБРИ (ЦИВИЛИЗОВАНИ) ИЛИ ЛОШИ (ДИВЉИ)

Читалац прво упознаје дванаестогодишњег светлокосог дечака који би, када је реч о ширини и снази рамена, могао „бити боксер“, али чије су очи и уста „благи, озбиљни“ (ГМ: 12). Готово одмах након авионске несреће, која се догодила непосредно пре самог почетка романа, Ралфа бирају за вођу, што осликава несвесну потребу дечака да пресликају демократски политички образац Британије. Ралфа, чак, можемо и посматрати као симбол британског империјализма. Острво у Ралфовом првом маштању је корално острво, острво на којем ће британски дечаци сигурно победити дивљину природе (како оне која их окружује тако и оне у њима самима) и било ког другог непријатеља на кога ће, можда, наићи; острво на ком ће они провести време у незаборавној авантури, на коме ће градити своје царство све док не буду спасени. Ралфов отац, командир у Морнарици, спасиће дечаке када добије одсуство. Ралф се хвали: „Мој отац је у ратној морнарици. Он каже да више нема непознатих острва на свету. То значи да краљица има слику овог острва.“ (ГМ: 39) Овај коментар, праћен аплаузом присутних дечака, показује Ралфово некритичко прихватање ауторитета – сопственог (на овом острву), ауторитета свог оца, али и краљице, доносећи на острво наслеђе цивилизацијског империјализма.

Симбол Ралфовог значаја као представника цивилизацијске демократије је шкољка, коју Пиги проналази на плажи и коју користе да би сазвали састанке на којима онај ко је држи има право да говори. „Магична бела шкољка“, „амајлија“ (ГМ: 187) симболизује владавину права. Ралф осећа извесно „топло поштовање“ (ГМ: 80) према шкољки и она је начин на који дечаке разликујемо од животиња. Због тога Пиги пожурује Ралфа да дуне у њу, јер „ако не дунеш, ионако ћемо ускоро постати животиње.“ (ГМ: 94)

Ралф и Пиги су ти који желе да раде оно што је према цивилизацијским стандардима исправно. Јасно је да је Пиги на страни моралности када објашњава

шта је све спреман да уради да би вратио украдене наочаре. Ралф жали за цивилизацијом. Иако, на почетку, жели да постане дивљак, идеја о спасењу и повратку кући му је привлачнија. Спас, ватра и Пигијеве наочаре су повезане са цивилизацијом, светом одраслих и домом. Ловци, пак, игноришу идеју спасења у корист ирационалног и дивљаштва, због чега Пигија ућуткују кад пита „Шта је боље? Бити чопор обојених црнаца као ви, или бити разуман као Ралф?” (ГМ: 185) Ралф сматра друштво ловаца дементним, пропалим, а њихово ритуално веровање и опседнутост звери личи му на губитак „здравог” разума. Разум се повезује са добрим и дечаци који се залажу за закон и ред, и цивилизацијским начелима желе да пођу до спасења, јесу добри. Ирационално и неразумно понашање као и дечаци који постају дивљаци повезују се са принципом зла и звери. Међутим, двојица вођа, Ралф и Џек, примери су Голдинговог става да не постоји ни искључиво и потпуно добар нити апсолутно зао човек. Да Голдинг не прави тако јасну дистинкцију између доброг и лошег у човековој души, видимо и у *Наследницима*¹⁵ у којима нам даје управо обрнуту слику. Доброта је квалитет који поседују невини и нежни неандерталци¹⁶. Нови људи су убице и ловци који су изгубили своју невиност и почели да манипулишу светом у своју корист. Нови човек није толико зао, колико је изгубио своју невиност, и иако се његови поступци заснивају на интелигенцији, он је ловац попут Џека и Роцера. На овај начин, Голдинг жели да укаже и усмери своје читаоце на одсуство стриктне и јасне дистинкције између добра и зла, разума и инстинката, цивилизације и дивљаштва. Чини нам се да Голдинг није желео само да укаже на њено одсуство. Инсистирањем на померању границе између супротстављених полова он наводи читаоце да схвате и прихвате неопходност њиховог судејствовања и супостојања за опстанак.

Наш протагониста, Ралф, пример је ове Голдингове намере. На почетку романа, први се радује идеји слободе:

„Мислим да нема [одраслих].

¹⁵ Други Голдингов роман, написан 1955. године, прича је о неандерталцима на рубу истребљења које је проузроковао хомо сапиенс.

¹⁶ Њихове душе су чисте управо зато што не размишљају рационално, зло не приписују природи других људи, и зато не убијају, а своју заједницу заснивају на моралним начелима базираним на веровању у Оу, богињу која означава мајку земљу, и с пуним правом их можемо окарактерисати „непалим бићима” (unfallen people) (Hynes, 1976: 90).

Светлокоси је ово рекао озбиљно, али одушевљење због острварене жеље ипак га је савладало. Насред ожилка начинио је стој на глави и широко се нацерио наглавце окренутом дебелом дечаку.

Нема одраслих.” (ГМ: 10)

Без одраслих, цивилизације и правила замишља како ће уживати да буде дивљак, а ипак, касније бира да остане на страни разума и идеје о спасењу. Међутим, његова природа доживљава потпун преокрет и враћа се у стање с почетка романа, само овога пута с тешким бременом сазнања да човек није ни невино ни истински добро и чисто биће. Након што га ловци прогоне, и сам постаје звер која се бори за опстанак и тад прихвата дивљаштво.

Иако осећа поштовање према рационално-демократским социјалним стратегијама које Пиги предлаже за решавање проблема на острву, Ралф на тренутке потпада под утицај тежње и јаке жеђи за проливањем крви и насилном агресијом коју представља лов и тада га, у извесној мери, привлачи дивљаштво. Највећу промену доживљава тек онда када Џек, вођа хорских дечака и ловаца, угрожава, а на крају и краде, његов ауторитет. Ралф постаје песимистичан по питању промена на острву и у њему се јавља осећај одговорности према онима којима је заштита неопходна (Пигију и малима), схвата вредности које Пиги као извор демократије представља, као и опасност која му прети, а која је илустрована Џековим ликом. Промена у Ралфовом унутрашњем бићу, свести и самоспознаји, окарактерисана је не само све већим слабљењем његовог ауторитета насупрот све већем броју дечака који се прикључују Џеку, већ и његовој све већој nelaгодности према „прљавштини и пропадању” које примећује на свом телу и дугој коси која му упада у очи. Увидевши стеге свог ума, које му је наметнула цивилизација, Ралф у свом новом расположењу схвата да „су превоји кошуље крути као картон”. Примећује „како му отрцане ивице кратких панталона остављају неугодан ружичасти траг на бутинама. Згрченог ума, Ралф је открио прљавштину и пропадање, схватио је колико му се не допада да стално склања замршену косу с очију.” (ГМ: 78)

Честим излетима у носталгију у току којих се Ралф присећа призора када је „све било у реду”, када је „све било ведро и дружељубиво”, оживљавајући епизоду из своје „невине” енглеске младости, продубљује се, сада, све присутнија промена у Ралфовој души (ГМ: 115). Како смо већ од половине књиге и могли наслутити, Ралф не остаје вођа, већ бива прогоњен и спасен тек када британски официр, у последњем тренутку, открива изгубљене дечаке (ГМ: 205-206).

Голдинг јасно истиче Ралфове административне дужности – слике душевне равнотеже и моћи, које разум креира, омогућавају Ралфу да анархију у свом срцу држи под контролом. Тифоновски, разорни и деструктивни елемент,

препознајемо, наравно, у Цеку, црвенокосом пегавом дечаку склоном руменилу које се јавља на његовом лицу када се наљути или када је фрустриран. Према египатском Миту о Озирису¹⁷, Тифон је, управо такав, црвен и румен, завидан, бесан и жедан моћи и владавине. У њему су отеловљене човекове најмрачније жеље и потребе чије је постојање цивилизација, својим наметнутим моралним оквирима, покушала да занемари и потисне. Цек је Голдингов Тифон коме се појављује руменило у лицу због понижења када дружина бира Ралфа за вођу чак и након другог гласања. Тада се црвени јер је надмудрен. „Пеге на Цековом лицу нестале су под црвенилом смртног понижења.” (ГМ: 25) Жели да остали дечаци препознају његову посебност и црвени када му је понос повређен. Завидан је, поносан и црвен. Црвенило се јавља као манифестација повређеног поноса. Персонификује амбицију и ловачку жељу да буде вођа. Након другог пораза у сукобу са Ралфом, Цек одговара стварањем сопственог друштва и објављивањем рата Ралфу.

Ралф и Цек су непомирљиво различити у својим природама, ставовима и одрастању: „два континента искуства и осећања, неспособни да досегну један другог” (ГМ: 57). Њихова два света су суштински непомирљива: „блистави свет лова, тактике и жестоког одушевљења и вештине, и свет жудње и збуњеног здравог разума” (ГМ: 73). Константно суочени, ова два лика се мимоилазе у својим ставовима. Када Ралф каже да „најбоље што можемо да учинимо јесте да будемо спасени”, Цеку је потребно време да се присети шта значи „спас” и тад одговара „Спасени? Да, наравно! Ипак, волео бих прво да уловим свињу!” (ГМ: 55) Касније, у сцени коначног сукоба између две групе дечака, Пиги узалудно покушава да уразуми Цека и његове дивљаке инсистирајући на предностима цивилизацијских правила. У овом тренутку се сукобљавају рационална и разумна воља, усмерена на часно демократско управљање засновано на разуму и ирационална воља која тежи да успостави ауторитативни режим. Ово је, заправо,

¹⁷ Тематиком неслагања и рата, Мит о Озирису, је оставио снажан утицај на Голдингово стваралаштво. Овим митом је приказана несигурност цивилизације. Према Плутарху, демон Сет-Тифон, завидан и обузет поносом, жели да узурпира трон свог брата, Озириса. Фрустриран у својој жељи да заузме братовљево место, Тифон намамљује Озириса и убија га. Изис, Озирисова жена, тражи и проналази тело, па га потом скрива у шуми. Тифон, у лову проналази тело и сакати га. Рат праћен ужасним делима и општом конфузијом траје све док се Хорус, Озирисов син, не појави и не победи Тифона. Пошто природа у себи садржи зло подједнако као и добро, Озирис симболизује *добро* у Универзуму, а Тифон *зло*. Видети Fitzgerald and Kayser, (1992: 80).

слика политичке средине у свету 20. века и сталне потребе цивилизације да проналази противнике са којима би била у сукобу.

Џеков его прераста у дивљаштво и наратор га описује као „дементног”. Као такав, представља антитезу друштву које су Пиги и његове наочаре створили, представља директну супротност Пигију. Џеково образовање стечено под окриљем цивилизације је у њега „усадило” схватање да је исправно командовати и владати. „Ја треба да будем вођа, рече Џек с једноставном надменошћу, зато што сам капитолски хориста и вођа хора.” (ГМ: 24) Његова привилегована школа хора га је несумњиво научила неопходности постојања хијерархије и томе да вођа хора треба да буде лидер и у другим животним сферама. Претпоставка о адекватности сопствене улоге вође, Џеку је усађена као део политичког наслеђа цивилизоване елите и одржава се и онда када он постаје члан примитивног дечачког друштва (Whitley, 1970: 36).

Бојл подсећа на Голдингово уверење да би људи, без ограничења социјалног реда, потонули испод нивоа звери¹⁸ (Boyle, 1978: 24). Управо то се догодило Џеку. Када Ралф дува у шкољку, Џек и његова дружина му се чине као неко мрачно створење, створење које:

[...] је ступило из дрхтаве измаглице на јасни песак, па су видели да оно тамно није сенка, него углавном одећа. Створење је заправо било група дечака; ступали су мање-више укорак у две упоредне колоне, а били су обучени у крајње необичну одећу. Кратке панталоне, кошуље и разне друге делове одеће носили су углавном у рукама, али сваки је на глави имао црну капу са сребрним значком. Тела су им, од грла до стопала, скривали црни огртачи с великим сребрним крстом на левој страни груди и оковратницима украшеним наборима...Њихов предводник био је истоветно одевен, али му је значка на капи била златна. (ГМ: 21)

Ово мрачно створење указује да зло потенцијално постоји у Џеку. Лудило које му се изнова јавља у очима, забијање ножа у дебло дрвета и изазивајући погледи упућени осталим дечацима, ауторитет у његовом гласу и став тела указују на неукроћену енергију и вечну неспокојност (ГМ: 53). Своју вољу је већ наметнуо дечацима који га слепо слушају. Осећа срећу и узбуђење присећајући се

¹⁸ Стадијум звери и животиња је супротстављен стадијуму људских бића. Бојл, међутим, не успева да продре дубље у Голдингово разумевање човекове душе и схвати да ограничења цивилизацијског друштва не успевају да спасу човека од пропадања, већ само заташкавају његову праву природу. Видети Boyle (1978: 21-39).

сазнања како „су надмудрили живог створа¹⁹, наметнули му своју вољу и узели му живот као у дугом, освежавајућем гутљају.” (ГМ: 72) Џека, као ђаволску инкарнацију, видимо када, не дозвољавајући било коме другом да исприча његову причу, говори „Убиј свињу! Кољи свињу! Пролиј крв.” (ГМ: 77) Агресивна страст којом Џек говори о лову је као и боја на његовом лицу, само маска која служи да прикрије слабост. Када се коначно одваја од Ралфа и постаје вођа сопственог племена показује се склон тоталитарном искушењу и себе оснажује титанским злом. „Снага му се видела у смејим набреклим мишицама.” (ГМ: 154) Изглед Џекових мишића сведочи о физичкој снази и дивљој, необузданој моћи коју ужива овај манипулативни вођа. Тада користи своје организационе вештине стечене цивилизацијским образовањем, па замку додељује стражара и дечацима свог племена даје задатке.

ЗАКЉУЧАК

Својим првим романом, Голдинг отвара питање моралног смисла цивилизације. Бавећи се последицама развоја интелигенције и цивилизације, супротстављањем добра и зла и покушавајући да дефинише природу зла, покреће политичка, филозофска и теолошка питања. Она су реализована посредством мотива моралног избора, првобитног греха, несавршености човека и заслепљујуће самообмане. На тај начин Голдинг о деструктивном и несвесном у човеку, о жртвовању зарад искупљења колективног греха и о супротстављању диктаторских режима демократском реду проговара из перспективе психолошког, архетипског и политичко-социјалног контекста.

Господара мува не можемо подлећи једноставним критикама, јер он захтева и заслужује дубљу анализу која у обзир мора узети скривену комплексност приступа савременим проблемима и недоумицама. Богатство Голдинговог израза, дубина и сложеност значењског нивоа његовог романа измичу критичким освртима, чији су аутори често склони једнодимензионалној и упрошћеној семиози. Таква тумачења су склона да се задрже на само једном нивоу, а да други занемаре, чиме Голдингов роман третирају као проблем који треба решити, а не искуство које треба стећи (Anderson, 2010: 58). Због тога нам Голдинг не пружа закључке, већ нас оставља са претпоставкама и сугестијама пре него са конкретним одговорима и екслицитним решењима. Структурална антитеза

¹⁹ Мисли се на свињу коју су дечаци успели да опколе и убију.

рационално-ирационално уско је повезана са антитезама добро-зло, исправно-погрешно и цивилизација-дивљаштво.²⁰ Сва Голдингова фикција говори о неадекватности једноставних и јединствених моралних ставова указујући нам на одсуство јасне дистинкције између добра и зла, цивилизације и дивљаштва. Он нас упозорава на опасности интелегенцијског напретка човека који своје рационалне и креативне моћи и способности може да усмери како у правцу проналажења и откривања истина, тако и у ефикасне начине избегавања и потискивања истих.

Наша разумна страна даје једноставан одговор на питање да ли је боље имати правила и бити разуман, али човек и поред тога излази и лови, убија и уништава док тврди да је рационално биће које дела у име разума. Голдинг не дефинише „добро” и „зло”, већ покушава да нас наведе да преиспитамо своје категоризације ових термина и да себе сагледамо у свеобухватнијем светлу које не прави тако јасну дистинкцију поменутих поларитета. Због тога, Џеков лик не можемо да сведемо на пуко анализирање његових „дивљих” карактеристика, већ га морамо проучавати из шире, цивилизацијско-политичке перспективе. Неопходно је напоменути да он ни не верује у звер, звер му је потребна као политички изговор, као изговор да окупи и одржава јединство свог племена. У овоме видимо Џека, не као дивљака, већ као цивилизованог политичара који страх од непознатог које је присутно у човеку злоупотребљава и креира имагинарног непријатеља од којег једино он може да пружи заштиту. Цена овог новостеченог осећаја сигурности је одбацивање слободе и идентитета и прикључивање колективном размишљању и делању којим Џек својим тоталитарним ауторитетом управља. Џекова рационална свест долази до изражаја када на скупу објашњава да звер не постоји. „Ствари стоје овако - страх ти не може ништа, као ни сан. На острву нема звери којих се треба плашити” (ГМ: 84). Својим цивилизацијским разумом Џек, критикујући малишане, први остварује увид у природу звери и, наговештавајући њену форму, пружа болну истину човекове душе. Звер није део спољашњег света, она се налази у човеку.

У сваком човеку присутни су и потреба за цивилизацијским редом и расуђивањем, али и нагонска потреба да задовољи своје најмрачније жеље. Немогуће је доделити јединствене и искључиве моралне вредности ни рационалној и цивилизованој ни мрачној и дивљој страни човекове душе (Redpath, 1986: 93). Иако је овај роман параболо морално палог човека, Голдинг

²⁰ Видети Redpath (1986: 83).

му не затвара врата. Он га усмерава да упозна себе и свог противника, јер човек не може да се бори против непознате силе, нарочито ако она почива у њему самом (Mueller, 1962: 1206). Ако звер почива у човеку, онда разум и инстинкти, рационално и ирационално, цивилизација и дивљаштво егзистирају заједно, те стога не могу представљати две супротстављене стране антитезе.

Човек тежи да себе посматра у погледу јединствених моралних начела. Разуман, цивилизован и интелигентски напредан човек може да рационализује нерационално и нељудско понашање према другим људима посматрајући их као своје непријатеље. Открива човекову природу као мрачну и тамну значи пратити пропаст човекове душе с почетка једне на крај друге стране антитезе. Због тога, Голдинг истиче самоспознају као један од основних задатака човека. Својим читаоцима жели да пружи отимистичну слику и укаже на неопходност остваривања студиозног увида у корене сопствене душе, препознавања и прихватања зла као саставног дела свог бића. Тек тада човек може да се нада да ће успешно контролисати оне елементе властитог бића чија активност може бити деструктивна.

ЛИТЕРАТУРА

- Anderson, D. (2010). On Golding's Difficult Christianity. У: Harold Bloom (ed.), *William Golding's Lord of the Flies* (new edition) (55-58). New York: IBT Global Troy.
- Baker, J. (1988). Introduction – William Golding: Three Decades of Criticism. У: James R. Baker (ed.), *Critical Essays on William Golding* (235-244). Michigan: G. K. Hall.
- Bernard D. (1967) *William Golding*. New York: Twayne, 26-33.
- Bernard O. (1983). *William Golding*. Dictionary of Literary Biography, Volume 15: British Novelists, 1930-1959. (ed. Bernard Oldsey). Detroit, 121.
- Biles, J. (1970). Talk: *Conversations with William Golding*. New York: Hartcourt Braće Jovanovich Inc.
- Boyle, T. (1978). Golding's Existential Vision. У: David Anderson, Biles, Jack I. and Robert, Owen (eds.), *William Golding: Some Critical Considerations* (21-38). Kentucky: The University Press of Kentucky.
- Dick, B. (1976). *William Golding*. New York: Twayne Publishers Inc.
- Dick, B. (1987). *William Golding*. Twayne's English Authors Series, 57. New York: Twayne.
- Dickson, L. (2008). *Lord of the Flies*. У: Harold Bloom (ed.), *William Golding's Lord of*

the Flies. New York: Infobase Publishing.

Fitzgerald, J. and J. Kayser. (1992). Golding's *Lord of the Flies*: Pride as Original Sin. *Studies in the Novel*, 24 (1). Denton: University of North Texas, 78-88.

James B. (1988). *Why It's No Go*. Y: Critical Essays on William Golding. (ed. James R. Baker). Michigan: G. K. Hall.

Golding, W. (1965). *The Hot Gates and Other Occasional Pieces*. London: Faber and Faber.

Golding, W. (2007). *Gospodar muva*. Prevod: Nenad Dropulić. Beograd: Laguna.

Golding, W. (2014). *Naslednici*. Prevod: Marko Mladenović. Beograd: Laguna.

Green, P. (1963). The World of William Golding, *Essays by Divers Hands* n.s. 32: 37-57.

Halle, L. (1963). *Small Savages*. Y: William Nelson (ed.), *William Golding's Lord of the Flies: A Source Book*. New York: Odyssey.

Hynes, S. (1976). William Golding. Y: George Stade (ed.), *Six Contemporary British Novelists (165-169)*. New York: Columbia University Press.

Keating, J. (1962). The Purdue Interview of William Golding. Y: James R. Baker & Arthur P. Ziegler (eds.), *Casebook Edition of William Golding's Lord of the Flies (189-195)*. Purdue: Purdue University Press.

Lopičić, V. (2002). *Pad u kulturu: ljudska priroda u delu V. Goldinga i M. Etvud*. Niš: DIGP „Prosveta“.

Medcalf, S. (1975). *William Golding*. Essex: Longman Group Ltd.

Михајловић, М. (1983). Вилијам Голдинг. [Поговор у књ.:] Вилијам Голдинг. *Господар мува; Кристофер Мартин*. Превод: Бранка Петровић, Влада Стојиљковић. Београд: Просвета, 341-356.

Mueller, W. (1962). An Old Story Well Told: Commentary on William Golding's *Lord of the Flies*. *Christian Century*, 2, 1203-1206.

Oldsey, B. (1983). William Golding. Y: Bernard Oldsey (ed.), *Dictionary of Literary Biography, Vol. 15: British Novelists, 1930-1959*. Detroit: Gale.

Otten, T. (1982). *After Innocence: Visions of the Fall in Modern Literature*. Pittsburgh: The University of Pittsburgh Press.

Redpath, P. (1986). *William Golding: A Structural Reading of His Fiction*. Devon: A. Wheaton & Co. Ltd.

Usha, G. (2008). *William Golding: A Critical Study*. New Delhi: Atlantic.

Whitley, J. (1970). *Golding: Lord of the Flies*. Sussex: E. Arnold.

IVONA Z. RADOJEVIĆ

CIVILIZATION AND SAVAGERY IN WILLIAM GOLDING'S *LORD OF THE FLIES*

Summary: Observing a group of six- to twelve-year-old schoolboys on an uninhabited island, Golding studies the advantages and drawbacks of civilization. In his *Lord of the Flies*, Golding leads us to the conclusion that man is both good and bad and that his nature is eternally self-contradictory. While following the two principal characters, Ralf and Jack, in their adventures, the reader becomes well aware of the fact that there is no safe barrier between the civilization and wildness of the human heart. Ralf represents civilization and the rule of reason while Jack symbolizes the voice of instincts and the wildness of human nature. Despite obvious antagonism which flares between these two characters, readers get to see and understand Ralf in Jack and Jack in Ralf. Thus, at the beginning we find the wild Jack trying to obey the rules of civilization, but when he realizes there is no other way, he runs away enraged, forming his own society of savages. As he fights for his life, the once-civilized and reasonable Ralf turns into a beast ready and willing to kill anyone who threatens him. Golding succeeds in his intention to create a completely new experience for his readers. Through a process of reinterpretation, readers finish the book with a thoroughly new perspective on the nature of their own hearts. In this paper, I point out how, due to their inability to realise, understand and accept the wild and uncontrolled part of their own being, boys and humans in general suffer, degrading into complete bloodthirsty savagery. On the other hand, despite human efforts to create a better and harmonic world, civilization represents an unstable creation easily destroyed and turned into its negation.

Keywords: reason / instincts, rational / irrational, good / evil, decay, corruptness, progress / degradation.

Датум пријема: 12.6.2017.

Датум исправки: 15.11.2017, 4.12.2017.

Датум одобрења: 6.12.2017.